

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ

© Макара О.В., 2008

Розглянуто сутність конкурентоспроможності національної економіки України та обґрунтовано необхідність забезпечити високий рівень життя нації на основі ефективної системи виробництва товарів та послуг.

Essence of competitiveness of national economy of Ukraine is investigated and necessity to provide the high living standard of nation on the basis of the effective system of producing goods and services is grounded in the article .

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В умовах ринкової економіки важливою тенденцією є забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, що є ключовим елементом здійснення європейської інтеграції. Реалізація євроінтеграційного курсу неможлива без соціально-економічного розвитку. Досвід провідних країн світу показав значущість соціального фактора в економічному розвитку і розбудові держав загального добробуту. Наприкінці ХХ століття соціальну сферу почали сприймати і її визначають пріоритетною. Сам по собі економічний розвиток неспроможний забезпечити вирішення соціальних проблем, становлення демократії, свободи, рівності, справедливості. Впровадження цього концептуального підходу до конкурентоспроможності національної економіки дасть змогу підвищити соціальну спрямованість країни та забезпечити високий рівень життя нації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій за проблемою. Тематиці забезпечення конкурентоспроможності національної економіки приділено багато уваги як в роботах вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Серед зарубіжних вчених, які зробили внесок у дослідження багатьох аспектів формування та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності, потрібно відзначити М. Портера, Дж. Сакса, Р. Солоу, Л. Ерхарда, М. Фрідмена, Дж. М. Кейнса, А. Маршалла, Ф. Хайека та багатьох інших. Питання соціально-економічного розвитку розглядаються також у роботах вітчизняних вчених Я. Базилюк, Б. Буркінського, О. Власюка, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Грішнєвої, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, Е. Лібанової, А. Мельник, В. Онищенко, Ю. Пахомова, Ю. Полунєва, С. Пирожкова, А. Сухорукова, А. Філіпенка та інших.

Цілі статті. Метою статті є визначення можливостей забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в контексті соціально-економічного розвитку.

Основний матеріал статті з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. З метою ефективного вирішення завдань статті доцільним є розуміння сутності поняття “конкурентоспроможності” як інструмента соціально-економічного розвитку країни.

В енциклопедичному виданні дано таке визначення конкурентоспроможності країни: “Конкурентоспроможність країни – здатність економіки однієї держави конкурувати з економіками інших держав за рівнем ефективного використання національних ресурсів, підвищення продуктивності народного господарства й забезпечення на цій основі високого та постійно зростаючого рівня життя населення. Найважливіша передумова конкурентоспроможності країни – активна діяльність держави, яка визначає і здійснює стратегію конкурентоспроможності, встановлює “правила гри” ринкових відносин” [1, с. 814].

Є інша позиція українських дослідників, які трактують конкурентоспроможність національної економіки як економічну категорію, що характеризує здатність економічної системи забезпечувати досягнення економічними суб'єктами кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів за будь-якого впливу внутрішніх та зовнішніх чинників [2, с. 13].

Майкл Портер, який є одним із провідних сучасних дослідників цієї проблематики, відзначив соціально-економічну сутність забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. “Головна мета держави – зазначає він, – забезпечити власним громадянам досить високий та зростаючий рівень життя. Здатність держави це зробити залежить не від якогось аморфного терміна “конкурентоспроможність”, а від того, наскільки продуктивно використовуються національні ресурси – праця та капітал” [3, с. 35].

Відповідно до визначення фахівців ОЕСР, національна конкурентоспроможність – це здатність країни за умов вільних та прозорих ринкових відносин виробляти товари і послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, і одночасно підтримувати та підвищувати протягом тривалого часу реальні доходи свого населення [4, с. 43].

Отже, конкурентоспроможність національної економіки – це, власне, здатність країни в умовах соціально орієнтованої національної економіки забезпечувати високу якість життя нації на основі ефективного використання національних ресурсів та ефективної системи виробництва товарів та послуг, що відповідають установами міжнародним стандартам.

Україна бере участь у дослідженнях рейтингу міжнародної конкурентоспроможності, які проводить Світовий економічний форум (СЕФ). Порівняно з високорозвинутими країнами, Україна займає низький рейтинг за індексом глобальної конкурентоспроможності (див. рис. 1) і в 2006 році зайняла 78 місце серед 125 країн, що рейтинуються СЕФ, у 2005 році була на 84 серед 117 країн.

Провідні країни світу здійснюють перехід до інноваційного суспільства, економіки, що ґрунтується на базі знань, високих технологій, розвинутій інфраструктурі, якісних інституціях влади та регуляторного середовища, що характеризується верховенством закону та права. В Україні переважає низькотехнологічна структура промислового виробництва, в якій майже 70 % належить сировинним галузям. У світовому поділі праці Україна має статус сировинного та ресурсного придатку із надзвичайно високою інертністю у використанні чужих інновацій.

Аналізуючи місце України у рейтинговій позиції конкурентоспроможності, Голова ради конкурентоспроможності України Ю. Полунєєв зауважує, що “Україна має надзвичайний за силою та потенціалом “людський капітал”, який може стати надійною основою конкурентоспроможності. Цей капітал необхідно модернізувати, використовувати та примножувати” [6, с.4].

Необхідно обґрунтувати шляхи вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки з врахуванням соціальних аспектів.

Соціальний розвиток суспільства завжди домінує серед проблем економічного, науково-технічного та інших видів розвитку. Попри все, будь-який напрямок удосконалення людської діяльності насамперед є лише засобом забезпечення соціального поступу суспільства. Можна припустити, що саме тому ООН оцінює розвиток окремих країн за індексом людського розвитку (ІЛР), який містить показники трьох однаково важливих вимірів людського розвитку – тривалість життя (очікувану при народженні), освіта (письменність та середня кількість років навчання) та дохід (паритет купівельної спроможності в доларах США на душу населення) [7, с. 108]. Відповідно до з ІЛР країни світу поділяються на три групи: країни з високим рівнем ІЛР (від 0,8 до 1), країни із середнім ІЛР (від 0,5 до 0,799) і країни з низьким ІЛР (від 0 до 0,499). Україна належить до групи країн із середнім рівнем розвитку (див. табл.).

Індекс людського розвитку заслуговує великої уваги, оскільки за умов євроінтеграційних процесів та трансформації суспільства людські ресурси розглядаються як першочерговий чинник ефективності виробництва, забезпечення конкурентоспроможної національної економіки.

Впродовж 1990–1996 рр. Україна послідовно втрачала у вимірі індексу людського розвитку. З 1997 р. відбувається постійне зростання. За статистичними даними ІЛР у 2005 р. дорівнював 0,766 (див. рис.) [9, с. 284]. Однак Україна відстає за всіма компонентами індекса, особливо за ВВП на душу населення в порівнянні з розвинутими країнами [10].

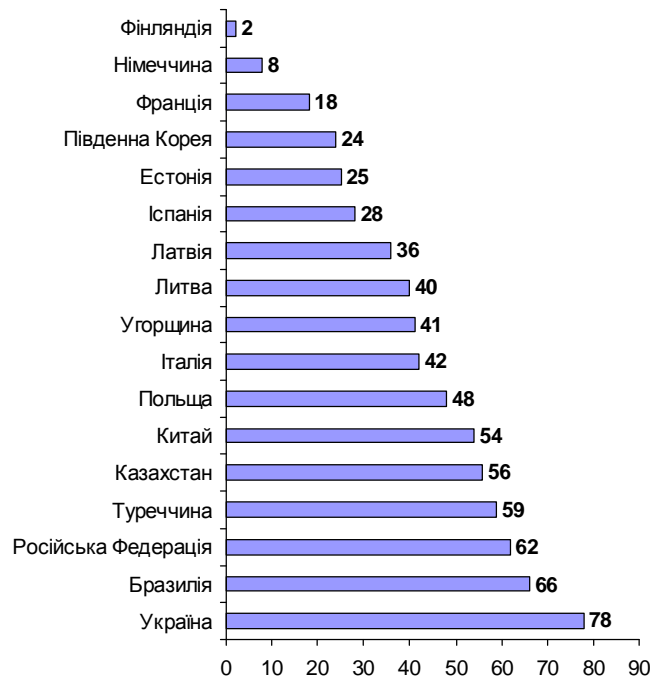

Рис. 1. Рейтингові позиції окремих країн за індексом глобальної конкурентоспроможності [5]

Індекси людського розвитку в розрізі деяких країн світу [8, с. 292]

Країна	2005 р.	
	ІЛР	Рейтинг
Норвегія	0,963	1
Барбадос	0,878	30
Росія	0,795	62
Україна	0,766	78
Мозамбік	0,379	168
Нігер	0,281	177

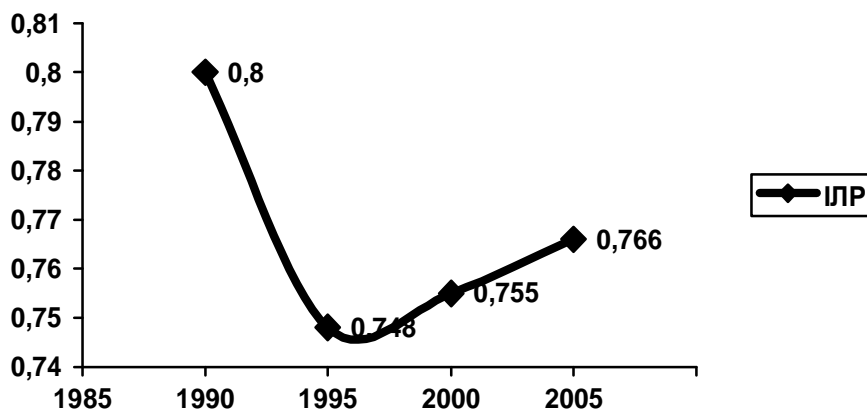

Рис. 2. Тенденції індекса людського розвитку України у 1990–2005 рр.

Для України, яка є індустріальною державою, практично усі складові ІЛР (тривалість життя, досягнутий рівень освіти, середньодушовий показник ВВП) залежать від рівня розвитку саме галузей промисловості, ефективності виробництва. Високі прирости ВВП забезпечують збільшення ресурсів для фінансування людського розвитку, розвитку інфраструктури, покращання екології, вирішення загальнокультурних проблем, отже, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки України. Якість, рівень розвитку промисловості визначають потреби в

освітній підготовці громадян. Високотехнологічні галузі вимагають тривалого навчання, оволодіння наукоємкими технологіями. Промисловість, зокрема, визначає досконалість застосовуваних технологічних процесів, рівень забруднення довкілля, а відтак впливає на якість і тривалість життя. Враховуючи викладені міркування, можна зазначити важливість не тільки самого факту забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, але й відзначити вплив характеру не лише економічного, а й соціального розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі вищевикладеного можна констатувати, що для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки основним пріоритетом є соціально-економічний розвиток.

Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки можливо через посилення соціальної орієнтації економіки, а саме:

- забезпечення якісної освіти: підвищення рівня охоплення освітою; підвищення якості освіти;
- проведення заходів з охорони довкілля: стабілізація забруднення повітря; розширення мережі заповідників;
- поліпшення здоров'я нації: зменшення рівня смертності; продовження тривалості життя;
- обмеження поширення СНІДу та туберкульозу: зменшення темпів та рівня розповсюдження хвороб;
- забезпечення гендерної рівності: скорочення розриву у доходах жінок та чоловіків; забезпечення збалансованого гендерного співвідношення;
- гарантування національної безпеки та оборони: збільшення видатків на оборону країни; удосконалення структури військового бюджету;
- подолання бідності: зменшення питомої ваги бідності; установлення порогу індексації на низькому рівні.

У подальших роботах доцільно розробити концептуальну модель соціально орієнтованого регулювання національної економіки. Вироблення та реалізація в Україні домінуючої моделі соціально орієнтованої національної економіки має бути спрямоване не лише на технологічне випередження, а, передусім, на підвищення добробуту нації, як основної мети соціальної держави

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000 – 864 с. 2. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська та ін.; За ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2005. – 388 с. 3. Портер М. Международная конкуренция / Пер. с англ. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с. 4. Global Competitiveness Yearbook 2001, p.43.5. The Global Competitiveness Reports 2005-2006. www.weforum.org. 6. Полунеев Ю. Конкурентоспроможність як національна ідея. // Україна конкурентнаю – 2006. – Вип. 2. – С.4. 7. 1996. Україна. Людський розвиток. Звіт. К.: ПРООН, 1996. – 110 с. 8. Макроекономіка та макроекономічна політика: Навч. посібник / А.Ф. Мельник, Т.Л. Желюк, О.В. Длугопольський, О.В. Панухник; Наук. ред. А.Ф. Мельник. – К.: Знання, 2008. – 699 с. – (Вища освіта XXI століття). 9. Доклад о развитии человека 2006. Что кроется за нехваткой воды: власть, бедность и глобальный кризис водных ресурсов / Пер. с англ. – М.: Изд-во “Весь мир”, 2006. – 440 с. 10. <http://www.ukrstat.gov.ua>.